

Dela på arbetet

Om differentierade arbetsuppgifter i hemtjänsten

Rapport 2023:3

Våra frågeställningar

I vilken utsträckning differentierar verksamheter i hemtjänsten sina arbetsuppgifter?

- Hur organiseras differentieringen?
- Vilka faktorer påverkar förekomsten av differentiering?

Vilka effekter har differentierade arbetsuppgifter för

- äldre personer som tar emot hemtjänst?
- hemtjänstens organisationer?

Vi har gjort en första stor studie av differentiering

Litteraturgenomgång

- Forskning och myndighetsrapporter
- Finns inte så mycket kunskap

Enkäter

- 38 % av verksamheterna inom hemtjänst för äldre
- 84 % av ansvariga för hemtjänst till äldre i kommunerna

Fallstudier

- 4 verksamheter i olika delar av landet

Våra slutsatser

- Differentieringen svarar mot behov att organisera hemtjänsten på nya sätt
- Differentiering är fortfarande under utveckling och vi ser olika sätt att differentiera
- Var tredje kommun har beslutat att differentiera service och personlig omvårdnad
  - Dessutom är det många kommuner och verksamheter som utreder eller planerar att införa differentiering
- Ökad specialisering och professionalisering kan stärka hemtjänstens kompetensförsörjning och insatsernas tekniska kvalitet ...
- ... men viktigt att undvika minskad helhetssyn, sämre bemötande och försämrad arbetsmiljö
  - Effekten för kontinuiteten beror på differentieringens organisering

Vi skiljer på ...

Delegering

Uppdelning på individnivå

Målgruppspecialisering

Uppdelning efter hemtjänstmottagarna

Differentiering

Uppdelning på gruppnivå

Vi skiljer på ...

Delegering

Uppdelning på individnivå

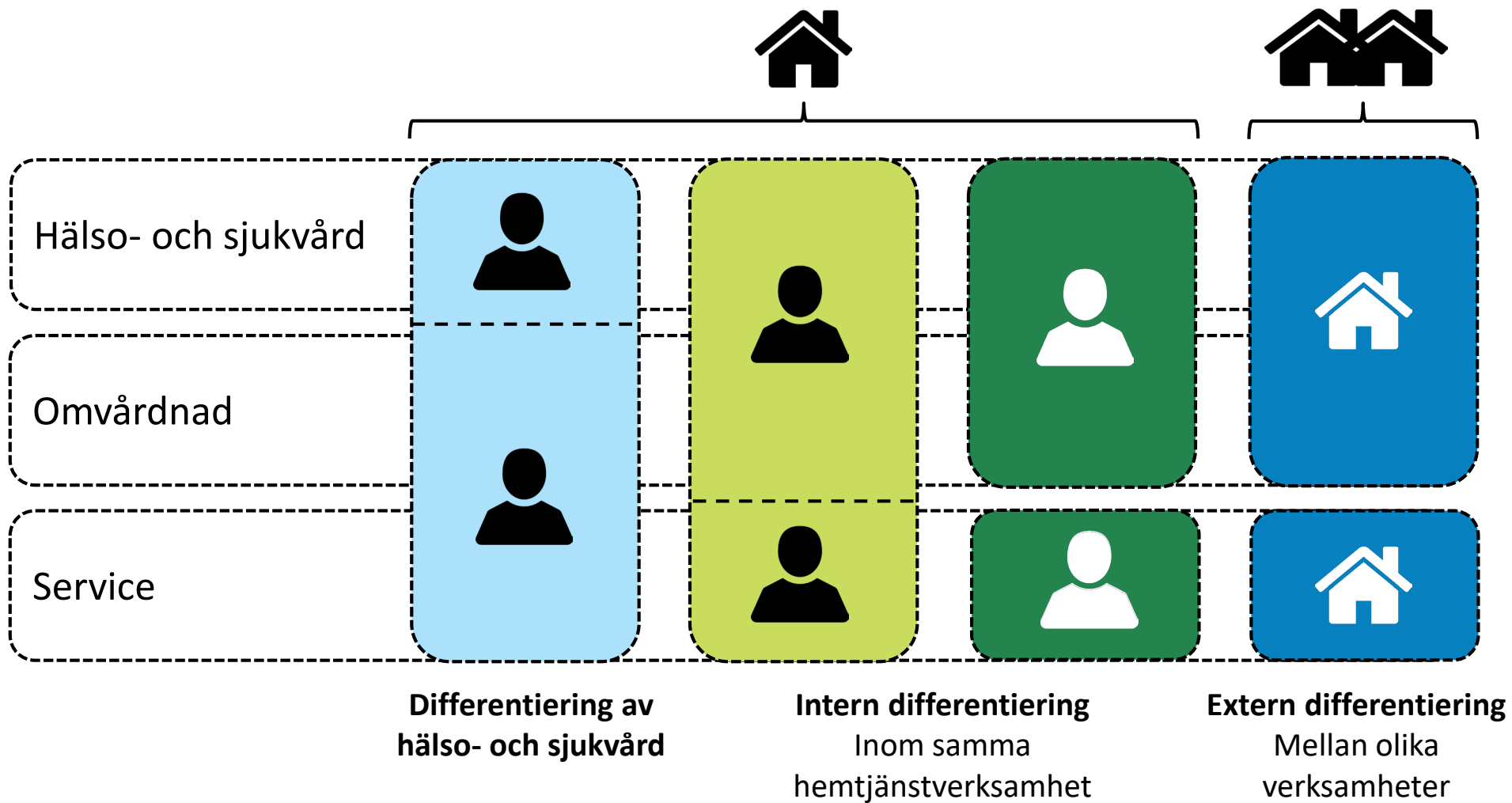
Målgruppspecialisering

Uppdelning efter hemtjänstmottagarna

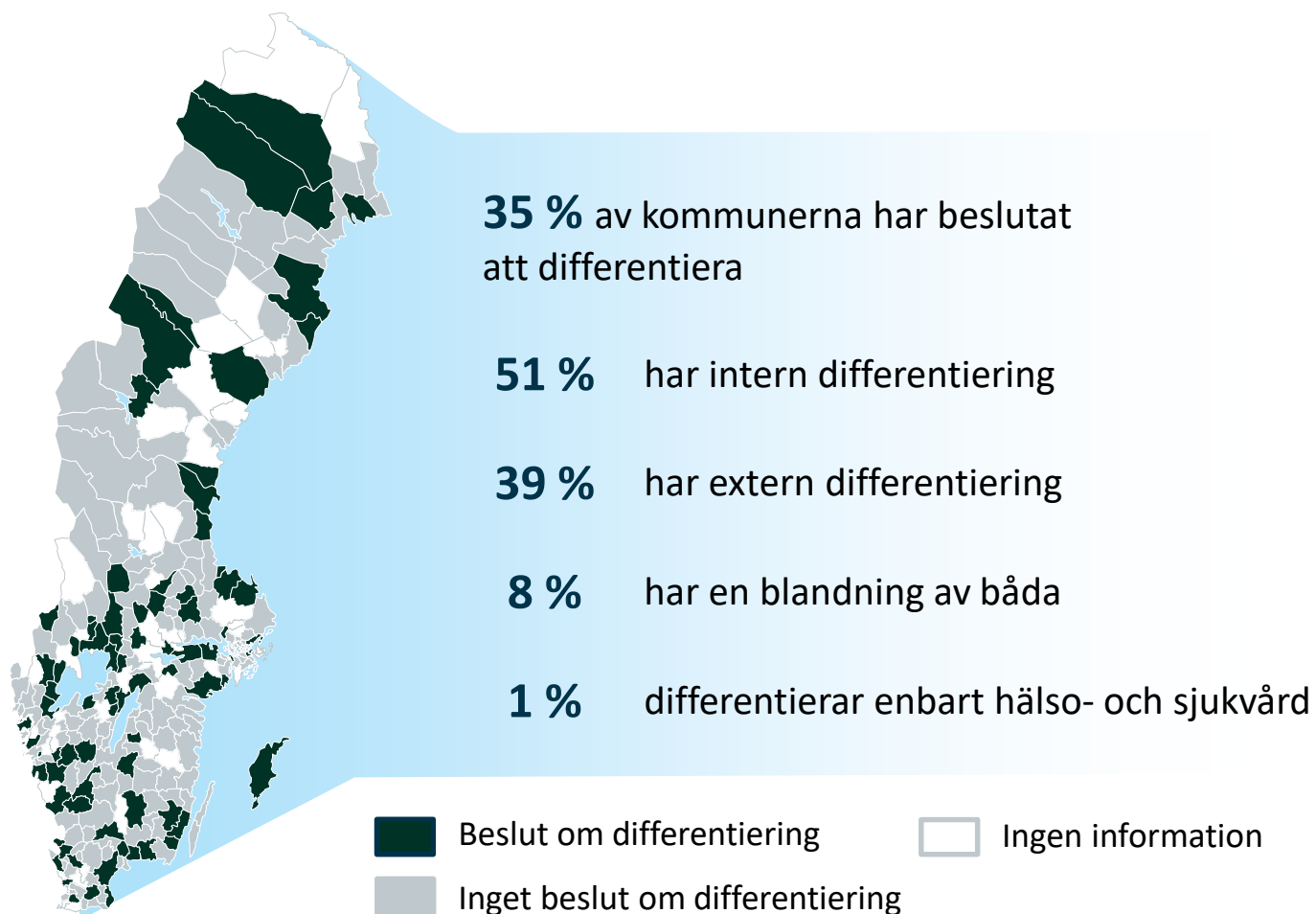
Differentiering

Uppdelning på gruppnivå

Vi ser olika sätt att differentiera

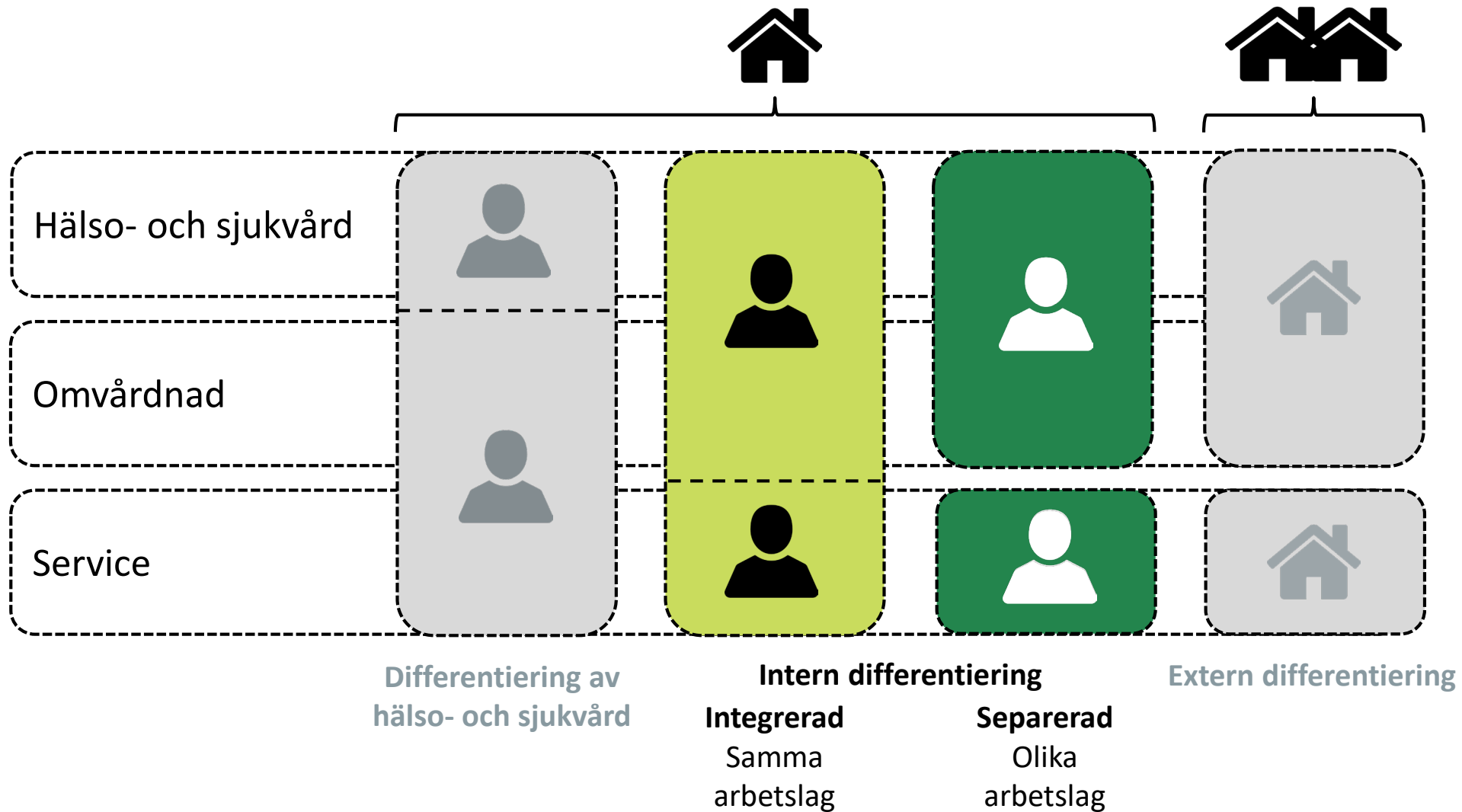
Var tredje kommun har beslutat att differentiera service och personlig omvårdnad

- Differentiering är ovanligare bland mycket glesa landsbygdskommuner
- Flera kommuner som inte differentierar i dag rapporterar att de undersöker förutsättningarna att differentiera

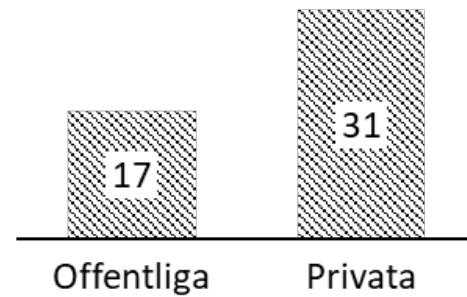

Verksamheter tar även initiativ till att differentiera på verksamhetsnivå

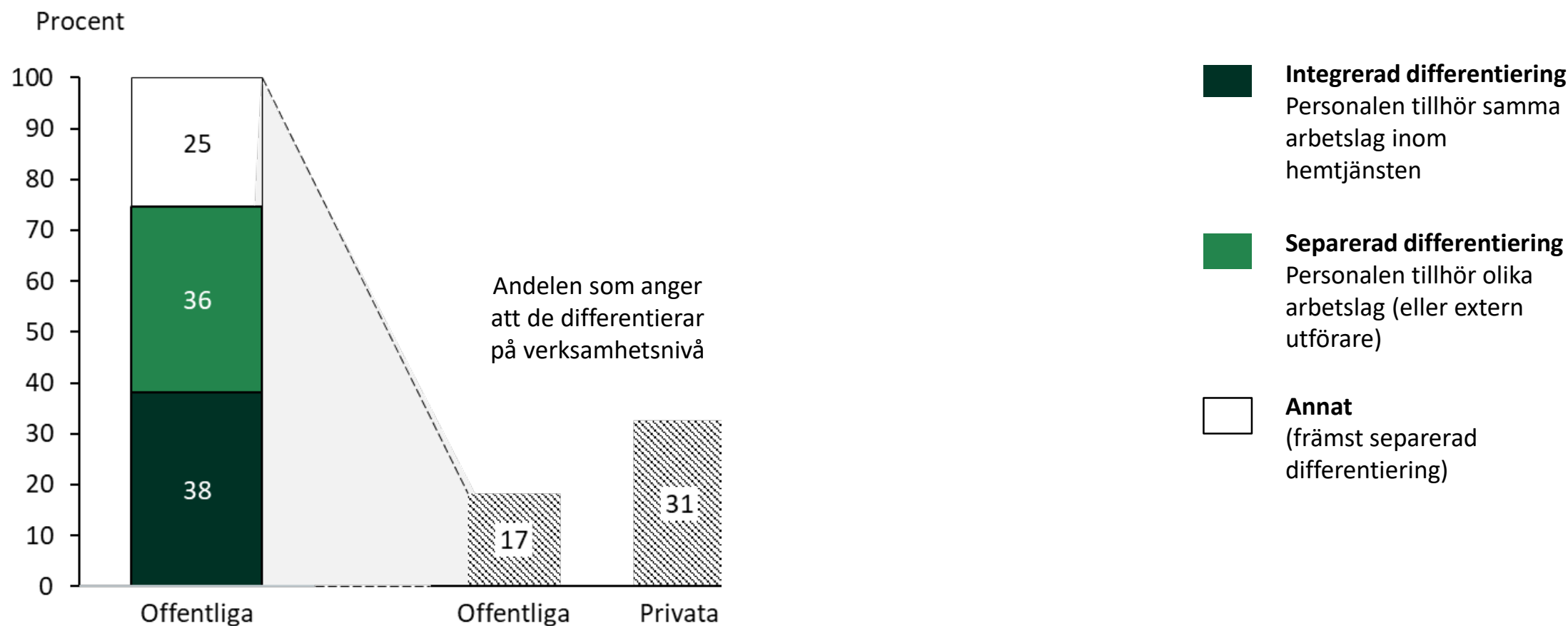

Verksamheter tar även initiativ till att differentiera på verksamhetsnivå

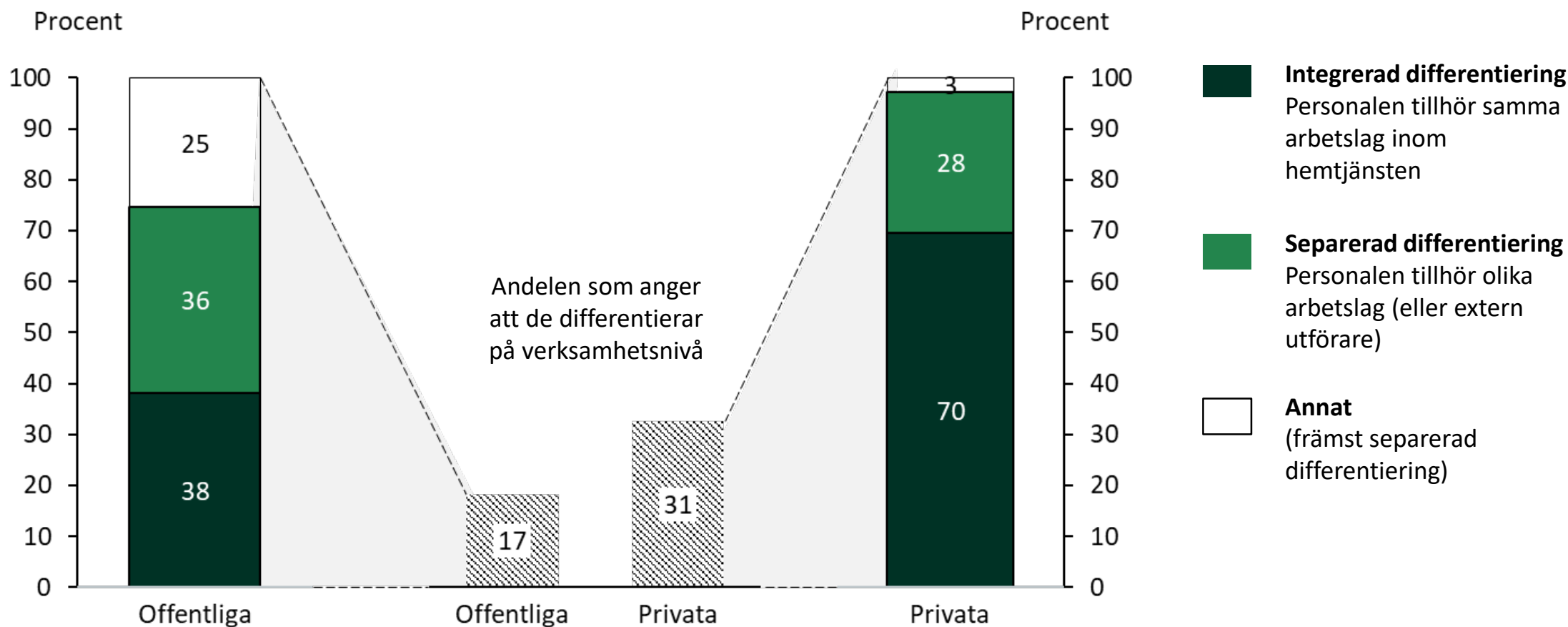
Andelen som anger
att de differentierar
på verksamhetsnivå

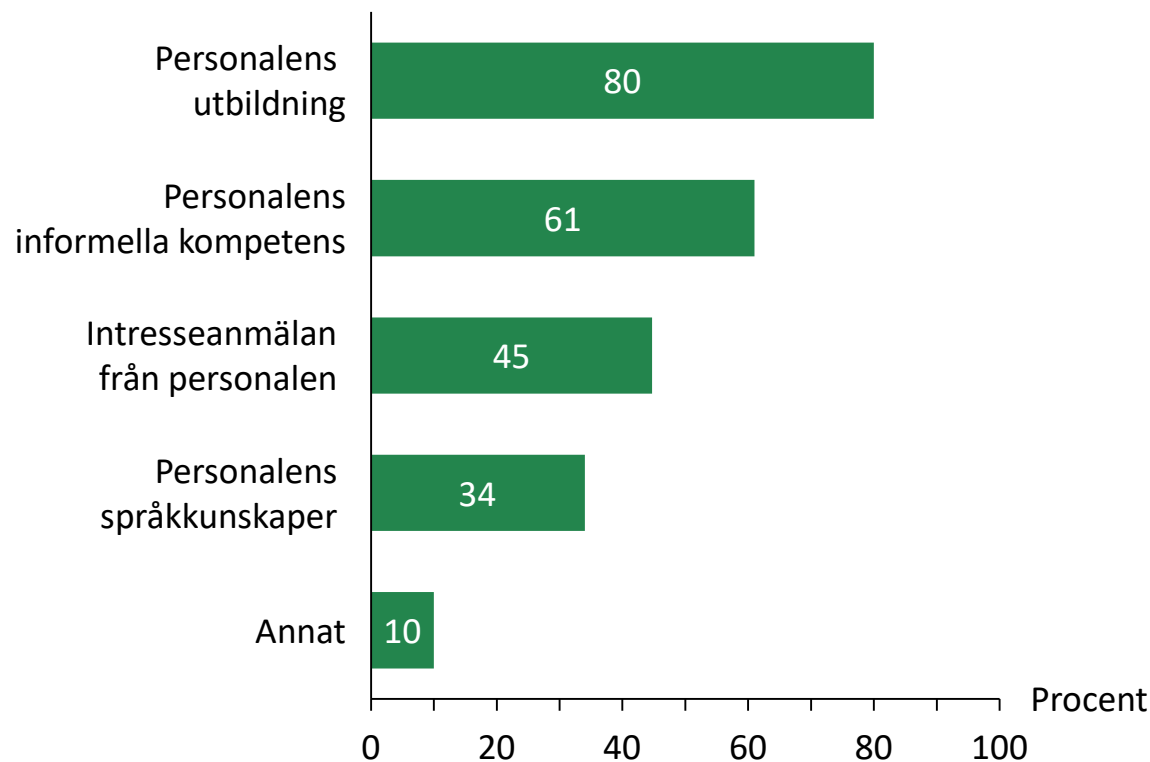
Offentliga verksamheter har oftast separerad differentiering – internt eller externt

Privata verksamheter har oftast separerad differentiering

Utbildning, intresse och informell kompetens styr fördelningen av personal mellan omvårdnad och service

45 % av verksamheterna har personer med undersköterskeutbildning som arbetar med service

Vi undersökte differentieringens effekter med hjälp av fallstudier

Litteraturgenomgång

- Forskning och myndighetsrapporter
- Finns inte så mycket kunskap

Enkäter

- 38 % av verksamheterna inom hemtjänst för äldre
- 84 % av ansvariga för hemtjänst till äldre i kommunerna

Fallstudier

- 4 verksamheter i olika delar av landet

Ökad specialisering och professionalisering kan stärka hemtjänstens kompetensförsörjning och insatsernas tekniska kvalitet

Fungerande kompetensförsörjning är en förutsättning för en god hemtjänst

- Hemtjänsten blir mer attraktiv som arbetsgivare
  - Möjlighet att välja arbetsuppgifter och arbetstider
  - Mindre stress med mer fokuserade arbetsuppgifter
  - Mindre fysiskt tungt för omvårdnadspersonal
  - Större möjligheter till utveckling i arbetet, särskilt för omvårdnadspersonal
- Hemtjänstmottagarna får en högre teknisk kvalitet i utförandet
  - Större möjligheter till träning och utbildning
  - Anpassad utrustning och arbetssätt

... men viktigt att undvika sämre bemötande, minskad helhetssyn och försämrad arbetsmiljö

Differentiering skapar nya utmaningar i arbetet, men vikten av ett gott bemötande minskar inte

- Undvik att tappa den sociala aspekten av serviceinsatserna
  - Motverka ensamhet
  - Gott bemötande, särskilt vid exempelvis demens
- Undvik fragmentisering av hemtjänsten
  - Kan och får servicepersonal hjälpa någon som ramlat?
  - Viktigt att samordna personalgrupper
- Undvik att skapa en slitsam arbetsmiljö i längden, särskilt för servicepersonal
  - Utrustning och arbetssätt som motverkar ensidig fysisk belastning

Effekten för kontinuiteten beror på differentieringens organisering

Kontinuitet är viktigt för patientsäkerhet och goda sociala kontakter

- Fler personer per hemtjänstmottagare totalt
  - Viktigt med information om önskemål och behov
  - Olika sätt att organisera ger olika stor ökning av antalet personal
- Men kontinuiteten kan bli högre inom respektive insatsområde
  - Serviceinsatser utförs oftare av samma person och påverkas inte av oväntade händelser inom omvårdnaden
- Kontinuiteten påverkas även av personalomsättning och sjukfrånvaro
  - Bättre kompetensförsörjning skulle kunna leda till ökad kontinuitet över längre tid

Svårt att avgöra effekten för verksamheternas ekonomi

Effekten påverkas av mängden personal, personalens sammansättning och restider – varierar från kommun till kommun

- Vad är den största utmaningen: kompetensförsörjning eller finansiering?
- Några verksamheter delade upp den befintliga personalen, andra nyanställde servicepersonal
  - Ingen stor förändring i personalsammansättningen
  - Omvårdnadspersonalen ägnar frigjord tid åt uppgifter de inte hann med tidigare
  - Eventuellt mindre behov av nyrekryteringar för att täcka ökade behov
- Fler besök när service inte kan kombineras med enklare omvårdnad och tillsyn
- Vissa tecken på effektivisering inom service
  - Stordriftsfördelar och ökad standardisering
  - Men även ökad användning av dubbelbemanning
- Eventuellt mindre restid för omvårdnadspersonalen

Differentiering kan behöva ske med försiktighet under vissa omständigheter

- Personer som behöver särskilt hög kontinuitet och särskild kompetens
  - Exempelvis personer med svår demens eller psykiska funktionsnedsättningar
- Personer som enbart tar emot serviceinsatser
  - Fånga upp förändringar i hälsa eller behov
- Verksamheter i glesbygd
  - Differentiering är mindre vanligt bland kommuner i mycket gles landsbygd
  - Flera kommuner differentierar inte i de glesaste delarna av kommunen

Vår rekommendation

- Vår studie ger en grundläggande bild av hur differentiering kan se ut
- Det ger förutsättningar att följa hemtjänstens organisering över tid och fortsätta utvärdera dess effekter
- ▶ Vi rekommenderar regeringen och kommunerna att ta fram mer kunskap om vad som påverkar äldreomsorgens kvalitet och de långsiktiga effekterna av differentiering
  - Särskilt viktigt att följa effekterna för hemtjänstmottagare
- Vi lämnar även förslag på saker som är viktiga att tänka på för kommuner och verksamheter som funderar på att differentiera sin hemtjänst

Vi rekommenderar kommuner och verksamheter som differentierar att löpande följa upp ...

- mottagarupplevd delaktighet, samordning och kontinuitet
- personkontinuitet och förutsättningar för omsorgskontinuitet, totalt och separat för respektive insatsområde
- personalomsättning, generellt och inom respektive personalgrupp (exempelvis service och omvårdnad)
- långtidssjukfrånvaro, generellt och inom respektive personalgrupp
- kringtid som inte tillbringas hos hemtjänstmottagaren
- samordning mellan personalgrupper, till exempel ifall eventuella ändringar i hemtjänstmottagarens schema kommuniceras mellan personalgrupperna

Vi rekommenderar regeringen och forskningsmyndigheterna att finansiera fortsatt forskning om ...

- hur äldreomsorgens kvalitet påverkas av personalens utbildning och olika organisationsformer
- vilka service- och omvårdnadsinsatser som ges inom den behovsbedömda hemtjänsten och hur det påverkas av exempelvis välfärdsteknik, förenklad biståndsbedömning och privat finansiering av hushållsnära tjänster med rutavdrag
- mängden hälso- och sjukvårdsuppgifter som delegeras eller på andra sätt överläts från hemsjukvården till hemtjänsten
- de långsiktiga effekterna av differentiering för personer som tar emot hemtjänst

Några saker som är särskilt viktiga att tänka på för kommuner och verksamheter som funderar på att differentiera sitt arbete I

- ✓ Avsätt tid för att planera införandet av differentiering
- ✓ Använd differentiering för att höja den tekniska kvaliteten på servicen och säkerställa en god arbetsmiljö för servicepersonalen
- ✓ Se till att servicepersonalen har grundläggande kunskaper och verktyg för ett gott bemötande
  - Särskilt av hemtjänstmottagare med exempelvis demens eller psykisk ohälsa
- ✓ Undersök behovet av att inrätta en särskild arbetsgrupp för hemtjänstmottagare med extra stora behov av kontinuitet

Några saker som är särskilt viktiga att tänka på för kommuner och verksamheter som funderar på att differentiera sitt arbete II

- ✓ Skapa rutiner eller andra lösningar för att upptäcka och hantera förändrade behov hos personer som bara har serviceinsatser
- ✓ Skapa en enda kontaktpunkt för hemtjänstmottagaren och hens anhöriga
  - Till exempel den fasta omsorgskontakten
- ✓ Transporttiderna inom service kan minskas genom att schemalägga personalen till ett begränsat geografiskt område per dag
  - ... men det sker på bekostnad av mottagarnas möjlighet att välja när de tar emot service

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

www.vardanalys.se

registrator@vardanalys.se

[@vardanalys](https://twitter.com/vardanalys)

Eva Hagbjer

eva.hagbjer@vardanalys.se

Annasara Agfors

annasara.agfors@vardanalys.se

Sara Blume

sara.blume@vardanalys.se